

PAŽLJIVO IŠČITAVANJE PRIČE „PEDERSENOV KLINAC“ VILIJAMA GASA

Nedavno sam pročitala zbirku eseja savremenih britanskih pisaca *Užitak čitanja* (1992), koju je uredila Antonija Frejzer. Pisci navode izrazito slične doživljaje iz detinjstva koji su zaslužni za razvoj ljubavi prema knjigama: zbog bolesti su nedeljama morali da ostanu u krevetu, roditelji su im čitali naglas, nezgrapan izgled ili stidljiva priroda ih je nagnala da utočište potraže u knjigama. Mnogi su pisali o tome kako su ih na neki bizaran način privlačile knjige pune strahota i prljavštine, kako im se nisu sviđale omladinske knjige sa prijateljski nastrojenim protagonistima, te kako su, nadasve, veoma brzo razvili neutaživ apetit za svetove i likove smeštene između korica knjiga, apetit koji će se smanjiti tek u odrasloj dobi sa stasavanjem osećaja za vrednost i možda sa saznanjem da je nemoguće baš sve pročitati.

U detinjstvu nisam preležala nijednu ozbiljnu bolest, ali majka mi je čitala i izmišljala priče. Naučila sam da čitam sa četiri godine i pripisala sam određenu ličnost i karakter svakom slovu abecede, a naročito velikim slovima, u kojima sam videla nešto junačko – kao i brojevima, osmici je pripala izdajnička crta, sedmici široki plašt. Privlačile su me ilustracije koje je za Danteovu *Božanstvenu komediju* uradio Gistav Dore; iznova sam se vraćala sceni u kojoj Ugolino grize Ruđerijevu glavu. Prezirala sam avanturističke romane za devojčice i čitala sam kao sumanuta. Kad sam imala osam godina pod ruku mi je došao roman *Pre Adama* Džeka Londona, koji živopisno kazuje priču o praistorijskom klanu na čelu sa okrutnim vladarom Crvenim Okom koji je otimao i silovao žene i zastrašivao ili ubijao druge muškarce. Godinama nakon toga sam iz biblioteke birala knjige sa povezom od crnog knjigovezačkog platna, a onda sam pročitala *Pobunu na brodu Baunti* Nordhofa i Hola sa omotom boje peska na tropskoj plaži. Gutala sam svaku knjigu koja bi mi došla pod ruku.

Mislim da bi se ovo nezajažljivo čitanje nastavilo sve dok me učenje latinskog u srednjoj školi nije primoralo da čitam sporije, te počnem da razmišljam o slikama i idejama koje su izvirale sa stranica knjige, kao i o rečima i rečenicama koje su ih prenosile. Primetila sam da postoje stilovi i arhitekture pisanja mimo racionalnog i logičkog razvoja, da postoje značenja koja se ne nalaze na stranici već u mojoj percepciji. U to vreme sam fikciju smatrala manje vrednom od knjiga o životu kineskih pesnika, ili o hiromantiji, alatu za potkivanje konja, vetrenjačama.

Krajem šezdesetih godina dvadesetog veka prešla sam neku vrstu granice. Za nekoliko sati koliko mi je trebalo da pročitam dugačku pripovetku „Pedersenov klinac“ Vilijama Gasa prvi put sam shvatila da fikcija ima neobičnu moć, ali od čega se ta moć sastoji i kako se manifestuje nisam baš mogla da razumem niti da objasnim. Prvo sam imala osećaj da

pomno pregledam fini komad drvenog nameštaja, ispitujem delikatne sastavke delova priče, intarziju pravopisa, tražim tajne pregratke. Premda sam mnogo puta pre toga iskusi-
sila čitalački trans, ovom prilikom sam prvi put bila svesna transa i sebe u njemu, doživljavala godišnje doba i mesto radnje toliko snažno kao da i sama živim u priči sa svim tim groznim ljudima; čitala sam pod hladnim plavim svetlom koje je isijavalo sa stranice. Tada još nisam znala ništa o autoru, nisam znala da je po svetu zabacio svoje filozofske mreže, niti da je napisao čuveni roman *Omenseterova sreća* (*Omensetter's Luck*), pojma nisam imala da je pisao književnu kritiku, niti oglede o književnoj teoriji, znala sam samo da se preda mnogom nalazi tekst koji je toliko toga nudio.

Kako su godine prolazile, shvatila sam da je moć fikcije, u rukama običnih piskarala, prilično razblažena. Pročitala sam druge Gasove pripovetke, zatim roman *Omenseterova sreća*, filozofsko delo *O plavoj boji* (*On Being Blue*), književnu kritiku, a onda i roman *Tunel* (*The Tunnel*), koji se poput velike piramide izdiže sa ravnice američke književnosti, pa čak i nekoliko prikaza iz pera prosečnih kritičara koji za Gasa kažu da nije za svačiji ukus, da treba vremena da se na njega navikne, ali ne kao na masline, već više kao na majmunski mozak. No, ono što sledi nije rasprava o Gasovom pisanju niti književni komentar, nego anegdota o ličnoj spoznaji.

„Pedersenov klinac“ je jedna od dve najsnažnije priče koje sam u životu pročitala (druga je „Tkalčev grob“ Šejmusa O'Kelija). Kad kažem da je priča snažna mislim da sam joj se s nesmanjenim interesovanjem vraćala u mnogo navrata tokom mnogo godina.

Pripovetka „Pedersenov klinac“ se, poput Galije i Svetog Trojstva, sastoji od tri dela. Nema znakova navoda da označe dijalog, pa stoga verbalna razmena između likova ponekad služi kao prećutni komentar ili unutrašnji monolog, dodajući tako složene, hromatske slojeve razgovoru koji se vodi između likova. Poveći prazan prostor unutar i između pojedinih rečenica, što je pesničko sredstvo koje nisam prepoznala kad sam prvi put čitala priču, vizuelno upućuje na fizičku nepomičnost adolescentnog pripovedača Jorgea – dok iščekuje, osluškuje, rezonuje; ove praznine ne ukazuju na oklevanje već na oprezno prosuđivanje, procenjivanje strateške pozicije. Sve likove, pa čak i kinjenu majku, odlikuje pre-predenost; sve ih odreda, majku, oca, sina, nadničara, nešto jezivo povezuje i objedinjuje u diskritično obličje seoske porodice sa srednjeg zapada Amerike.

Stari Magnus, otac porodice, nenadmašan je u skrivanju flaša viskija; pa ipak, bojažljiva majka zna gde je sakrivena jedna flaša i donosi je da povrati u život komšijino dete, polusmrznutog Pedersenovog malog kojeg su pronašli u snegu pokraj ambara za kukuruz, i koji sada nag i bez svesti leži na kuhinjskom stolu sa žgoljavom stražnjicom uvaljenom u sklisko i gnjecavo testo za hleb. Kod Jorgea i Velikog Hansa se momentalno javlja uzbudjenje zbog očekivanja da će se majka, pošto je donela viski, konačno suprotstaviti Magnusu, a kad se to ne desi i uzbudjenje splasne, tada očekuju da će Magnus pobesneti kad sazna da je kvočka iščeprkala njegovu flašu. A Veliki Hans, nadničar i spletkaroš, kako li je samo lukav, trlja li trlja golo telo Pedersenovog dečaka pod izgovorom da želi da ga ugrije.

Opaka klima, krajolik bez ičega na vidiku osim nasumičnih smetova i dve zabačene far-me, ujedno je poprište događaja i sila koja pokreće događaje. Ovo je priča koja izvrće ruralni mit o dobrim komšijskim odnosima, jer Magnus mrzi starog Pedersena, koji je „Šupak.

Nesposobna tetka.“ Sve se prebrojava i odmerava, pod budnim i sumnjičavim okom: razdaljina između dve farme, silina mećave, neobične okolnosti pod kojima je Pedersenov klinac dospeo do njih, te kako ga je Veliki Hans pronašao.

Mada je Jorge iskreno znatiželjan da vidi kako izgleda kad neko umire, drago mu je što je Veliki Hans pronašao Pedersenovog malog jer bi u suprotnom on, Jorge, gubitnik u prolećnoj igri sa smetovima, mogao nagaziti na njegov poluraspadnuti leš. Pedersenov klinac dolazi sebi i izgovara zloslutni niz reči: karirani kaput, kapa, žute rukavice, i puška. I tako saznajemo da je neko porodicu Pedersen zatvorio u podrum.

U drugom delu, Veliki Hans i Jorge nose oružje, Magnus flašu viskija, te po velikom mrazu posle snežne mećave prežu konja u saonice i kroz duboke prerijske smetove probijaju se ka Pedersenovoj farmi da obaveste porodicu da im je dete spaseno i da saznaju šta se desilo. Put nestaje, konj upada u snežni nanos, a Magnus ispušta flašu u sneg i naređuje Jorgeu da rukama razgrće sneg da bi je pronašao, što je nemoguć zadatak nalik na iskušnja kroz koja prolaze najmlađi sinovi u nemačkim bajkama. Konj naglo trza i remen puca, pa kad ponovo povuče, saonice pregaze flašu i ona se razbija.

Teškoće se nagomilavaju i opasnost raste: neverovatno je hladno, ne dimi se iz dimnjaka, pronalaze uginulog konja, koji nije Pedersenov, Jorge se izmotava sa oružjem u ruci i nišani, uzalud prokopavaju tunel da se sklone od Žutih Rukavica, Jorge hrabro pretrčava preko otvorenog dvorišta do kuće odakle dovikuje „Nema nikoga“, a onda se začuju pucnji.

I čitalac mora da igra igru sa smetovima, da gazi po naizgled čvrstoj podlozi samo da bi propao i osetio nešto grozno pod nogama. Saonice priče uleću u rupu. Da li su Žute Rukavice ili Jorge ili obojica upucali Velikog Hansa i Magnusa? Bila sam zadovoljna odgovorom da je to Jorge, zato što dok razmišlja o tome kako bi zakopao tela, dodaje „čak i kevu ako nađem za shodno“.

Godinama kasnije, kad sam ponovo pročitala priču, uvidela sam da mi je sve promaklo. U poslednjem delu priče „Pedersenov klinac“, Jorge je sam u kuhinji Pedersenovih, pospan od topline vatre koju je naložio, Pedersenovi verovatno mrtvi u podrumu, Veliki Hans i Magnus verovatno mrtvi napolju, a Jorge zamišlja kako tip sa žutim rukavicama jaše ukradenog Pedersenovog konja do druge farme, zamišlja kako čovek ulazi u kuhinju gde priča iznova počinje, gde Veliki Hans i majka i Pedersenov klinac ponavljaju sve radnje, ali ovaj put u društvu lika u rukavicama. Jorge pomišlja: „Nestaće baš kao i Pedersenovi. Skloniće ih na neko mesto gde će ostati skriveni bar dok prođe zima. Ali ostaviće dete u životu, jer smo nas dvojica razmenjeni, obreli smo se svako na svom novom terenu.“

Ova scena se kao na Mebijusovoj traci vrti u čitačevom umu dok se priča opet presa- vija, vraća se na Jorgea u kuhinji na farmi Pedersenovih, Jorgea kome se čini da se nevidljivi čovek vratio, ukradeni konj se vrti ukруг među smetovima po bezobličnoj ravnic i na- posletku se kroz sneg (jer je i oluja ponovo počela) vraća u Pedersenovu štalu. Jorge brže- bolje pokušava da ugasi vatru pre no što jahač primeti dim: „Vetar je divljao i kuća je škri- palo kao stepenice. Bio sam sâm sa svim onim što bi se moglo desiti.“

Bio sam sâm sa svim onim što bi se moglo desiti.

E, to je to, ono što nisam videla godinama pre toga, dubokoumna, uznemiravajuća i uzbuđujuća rečenica koja se odnosi na sve likove, pisca, čitaoca, jer svako od njih je sam sa

svim što može da se dogodi. Likovi mogu da budu razmenjeni. Neznamac i neznalac može da odjaše na konju koji se vrti u krug, crni konj može ili ne može da ima braon zadnje noge. Neko puca u siledžije ili neko zamišlja da puca u siledžije. Počeci ponovo počinju, kraj je početak. Naizgled čvrsto utemeljena priča biva poljuljana, presamićena, ali ne u stilu Ripplijeve rubrike „Verovali ili ne“ gde je sve moguće, niti putem usredsređivanja na različite varijante istine kao u Akutagavinoj priči „U čestaru“, niti pomoću dekonstruktivističkog poricanju postojanja Značenja u tekstu sa mnogo slojeva značenja, niti putem magijskog realizma kao, na primer, u Kafkinom „Seoskom lekaru“, niti poput zakukuljenog i zamumuljenog proznog lavirinta koji u svojim romanima gradi turski pisac Orhan Pamuk, niti poput sokola proze što kida meso priče, umnoženog toliko puta da u letu nebo zacrni, već se tu odigrava nešto perfidnije, ironičnije i zabavnije od svega, situacija sa velikim ulogom i visokim rizikom, čiji ishod u znatnoj meri zavisi od tumačenja koje izvede čitalac.

Po mom mišljenju, „Pedersenov klinac“ pokazuje da je svaki pokušaj da se ispriča priča težak i apsurdan zbog svega što može da se dogodi. Upravo ta neslana, mračna šala koja vrebava iz proze je ono što mene zanima.

(S engleskog prevela **Nataša Kampmark**)